

Foto: Ragnar Frislid

Riktig plassert glir en setergrend godt inn i naturen.

Hytter for enhver pris?

I snart 150 år har Jotunheimen vært en tumleplass for fotturisten. Først som «The Northern Playground» (se William Cecil Slingsby: *Norway – The Northern Playground*, Edinburgh, 1904) for rike utlendinger og bemidlede nordmenn av dannet familie, senere selve fjelleventyret for «Hvermansen». Dragningen mot fjellet og naturopplevelsen er felles. Vi nyter estetikken og sanser dramatikken. Det å søke utfordringer ligger dypt i oss mennesker – ønsket om å kunne strekke seg stadig lenger, drømmen om å nå stadig høyere.

Selv om mye ligger der uendret, trues fjellet i dag fra flere kanter. Spesielt i år 2002, som FN både har tilegnet fjellet og kulturarven, har DNT en stor utfordring: Hvordan bruke fjellene, uten å forbruke dem? Hvordan avveie det organiserte mot det urørte?

Fra hytte til hytta?

Gjennom flere år var Jotunheimen min – «fra hytte til hytte». Så ble jeg en av 100 heldige som på Eidsbugarden skulle «realisere hyttedrømmen», med en nasjonalpark som nærmeste nabo. Ved de erfaringer jeg har høstet gjennom mer enn 25 år, står det for meg klart at utbygging av hyttefelt i snaufjellet er dømt til å mislykkes. I spennet mellom lovsang og elegi vil jeg belyse hvorfor. Videre tar jeg meg den frihet å mene noe om hvem Jotunheimen tilhører ved å beskrive noen av dens innbyggere.

«Ei lite bu er betre enn inkje,» står det i Håvamål. Utviklingen fra den gang Jotunfjellene ble oppdaget, har vært stor: Fra Eidsbod felæger via Vinje-stova som Jotunheimens første hytte, og til utviklingen av det ærverdige Eidsbugarden hotell. Ingen grusveier støtte mot foten da Aasmund Olavsson Vinje la i vei innover fjellødet. Lengten mot fjellet og hyttedrømmen hadde også han.

Turistforeningen ble stiftet det samme året som hytta hans sto ferdig, og de første spor av bykultur inntok fjellet. På 1970-tallet tok hyttebyen til å vokse på Eidsbugarden. Nylig er det bygd to-arkede megahus oppå 150 m²-lecakjeller langs Tyin, og det siste er markedsføringen av høyfjellsleiligheter: «Time-share Tyin Panorama» – what's next?!

Hvordan kunne storstilt hyttebygging i snaufjellet bli en realitet? DNT var ikke etablert på Eidsbugarden den gang og hevet kanskje derfor ikke røsten. For å unngå at det samme vil skje i Skagadalen, Leirdalen, Visdalen, Veodalen, osv., kan det være av interesse for flere å vite litt om bakgrunnen.

Hytteby i Jotunheimen ble mulig etter mange diskusjoner. Argumentet om «bebyggelse i setergrender som ville bidra til å sikre hotellets fortsatte eksistens», veide tungt. Alibiet var strenge reguleringsbestemmelser og en målsetting om at

Øyvind S. Bruland

Øyvind S. Bruland (49), fra Bærum, er professor i medisin og overlege ved Radiumhospitalet i Oslo. Han har hytte på Eidsbugarden og er opptatt av norsk fjellkultur.

inngrepene i naturen skulle bli minimale. Hyttene skulle ha utseende og plassering i terrenget som setertun, med lav grunnmur og farger i pakt med fjellet. Ingen hytter skulle ligge i silhuett, og alle tak torvtekkes. Inngjerding eller flaggstenger var ikke tillatt.

Hvordan ble så egentlig resultatet? Ble intensjoner og bestemmelser fulgt opp? Ved å se seg rundt kan man oppdage hele Byggmakkers sortiment og fargeutvalg av papp, shingel og takplater, store termopanruter og karnapper, grønnmalte betongmurer, leca-pilarer i mannshøyde og terrasse-plattinger svevende på søyler. Hyttene kneiser grelt mot horisonten – mot Sjøgholstind sett nordover fra Eidet og mot Tyin sett sydover. Men, hva er pent? Hva er egentlig stygt? Hva er kultur – eller ukultur? Smaken er som baken. Den enkelte fikk fritt realisere sine planer, og hensynet til lokal tradisjon og byggeskikk ble ikke tatt alvorlig. Myndighetene fulgte ikke opp, og kommunen toet sine hender. Politikere navigerer konstant mellom kryssende interesser og vender oftest kappen med vinden. Krav og argumenter fra grunneiere, kreative utbyggere, håndverkere og byggevarerhus skal møtes. Virksomhet og arbeidsplasser i bygda balanserer hårfint mot fraflytting, arbeidsledighet og uføretrygd.

Hvem bruker egentlig fjellet? I vårt fjellområde er det bare i påsken og i slutten av august at de fleste hyttene er i bruk. Ellers er det kun noen iherdige nybyggere og anleggsfolk å se. Utenom sesongen er det sjelden lys i hyttene, og Fondsbu og hotellet står tomt – som en spøkelseslandsby.

De er kanskje ikke så mange, fjellfolket, de som i små grupper eller alene oppsøker Jotunheimen til alle tider på året. Overnatting i telt og snøhuler frister noen. Andre vandrer fra hytte til hytte. Selvbetjente Olavsbu, helårs losji på Gjendebu og Skogadalsbøen er flotte tilbud. DNTs fellesnøkkel er alltid en god venn.

Nå i romjulen hørte jeg latter og livsglede av frisk ungdom i bratt lende vest for Eidsbugarden. Symmetriske slyngende bånd av kroppslig overskudd sto igjen som vakre tegninger i puddersnøen. Djerpe spor av menneskelig aktivitet som vinden fort visker ut. Etter flere års forberedelser tillot snø- og isforhold nedfart på ski, direkte fra toppen av Sløtafjell via snøfeltet i østveggen og videre rett ned renna i stupet. Senere samme dagen traff jeg en annen gruppe på vei til Sjøgholstind i 30 kuldegrader. Der skulle de feire nyttårsaften i teltleir. Jotunheimen er virkelig et sted for spesielt interesserte.

En som allerede har hytte i området, selv om den er av gammelt tømmer og med torvtak, kan beskyldes for å sitte i glasshus. Men skal en først kaste sten, er det rikelig å ta av i Jotunheimen.

Med eller mot strømmen?

En skal ikke lenger tilbake enn til vår foreldregenerasjon før luksus på hytta var som «å banne i kjærka». Mottoet var tilbake til naturen, ut på tur – aldri sur, og man gikk gjerne mot strømmen for å nå kilden.

I dag stiller vi ikke spørsmål om strøm eller ei. Transformatorioskene pranger nå i det nye byggefeltet under Skinneggen, og utfordringen ligger i hvordan elektrisiteten brukes. Slik er det ofte med ny teknologi, nye fremskritt og goder. Innlagt strøm gir fristende muligheter, og erfaringer fra Sørlandets jetsett viser at mange har en uimotståelig trang til markering. Halogen utelys er svært populært, gjerne flere montert på båthuset og selvsagt tett langs hele bryggen. Månen kikker hoderystende

Fleskedalsseter anno 1980 gjør ikke mye ut av seg.

Foto: Ian F. Lund

ned på oss mennesker i mørke augustkvelder. På Hafjell, Geilo, Ustaoset og Beito svis det av et par Alta-kraftverk når oppkjøringen til garasjen skal holdes isfri. Palasset må holde en god lunk og være lettvent å innta når velfødde Kari & Ola Nordmann skal nyte sin fortjente fritid. Aksjeopsjoner er realisert og fallskjermer skal saltes ned. Unn deg komfort, kun det beste er godt nok – «You deserve it!».

For et par år siden ble det på nytt lagt ut hyttetomter på Eidsbugarden, syd for Sløtaelven. Dette skjedde nok en gang uten at DNT sto på barrikadene. De røde T-ene leder nå den glade fjellvandreren i spissrotgang mellom hyttene – i klassisk terreng på veien vestover mot Skogadalsbøen. Enda nye hyttefelt er under oppføring, og flere planlegges langs Tyin. A.O.Vinje har nok snudd seg i graven i den senere tid.

Eidsbugarden er en av portalene til Jotunheimen. Kommende generasjoner har også krav på uberørt natur, rett til å vandre inn i villmarken, behov for å søke utfordringer, kjenne drømmen og føle øyeblikk av fortidens sus i sine travle liv. Ødelegger vi ikke nå deres muligheter? Ønsker fjellfolket dette? Hva blir det neste? Kanskje hytter på det flate fine området øst for veien mellom Eidet og Fondsbu, eller en ny landsby langs nordsiden av Bygdin mot Høistakka? For de som er interessert i fjellklatring, må nye tomter innover langs anleggsveien mot landskapsvernområdet i Koldedalen være en spennende mulighet. Flatt og fint terreng er det, vestvendt med solnedgang og flott utsikt. Nær strøm ligger det også og med kort vei til Falketind. For kapitalsterke kan kanskje hytter ved en 24-hulls golfbane på de flate moreneslettene nederst i Veodalen være noe å arbeide for – en unik golfopplevelse vil det sikkert bli, også i internasjonal sammenheng.

Det er nå viktig å være føre var. Brukerne av Jotunheimen og DNT må på banen. I *Fjell og Vidde* leser vi at Turistforeningen er bekymret for slitasjen i fjellet. Den gamle stien til Gjendebu er blitt et par cm dypere på ti år, og spor etter snøscooter brukt i nyttekjøring til og fra hytter (også til sine egne?) irriterer.

Sier man først ja til utbygging, så må man akseptere noen grad av motorisert ferdsel, også om vinteren. På Eidsbugarden er transporten inn på vinterstid blitt

en konflikt med høy temperatur. Skal folk fra bygda få drive leiekjøring med snøscooter, eller skal den tradisjonsrike weasel-ruten være det eneste tilbud? Om sommeren durer alle slags biler og charterbusser inn den samme leden weaslene bruker om vinteren. Ferierende i EU-bobiler kan da fritt ta seg inn i fjellheimen langs riksvei 252. De tar gjerne en avstikker ned for å parkere bilen et par døgn ved Tyins høyfjellsstrand, eller slår opp kombi-campen til rekreasjon inne i Koldedalen. Selvhjulpne er bilturistene også med medbragt bokseamat, øl og integrerte kjemiske løsninger for sanitæranlegg, som har en lei tendens til å måtte tømmes med jevne mellomrom.

Quo vadis?

Jotunheimen er selve hjertekammeret i det norske fjellandskapet og en del av vår kulturarv. Med uimotståelig kraft, som en «naturkatedral», står fjellene der (se Finn Alnæs: *Svart Snø eller Samvern* og *Naturkatedral*, Aschehoug 1976). En egen menighet, uten prest eller klokker, har sin hellige skrift hogd i stein, synlig for de øyne som ser. Mennesket møter seg selv – i fjell.

De utilnærmelige fjellene og breene har alltid lokket barske nordmenn til fangst, jakt og fiske. Der seterveien sluttet, fortsatte driftekarenes stier og tråkk til avsidesliggende felægere. Bygg i stein og torv ga ly mot vær og vind. Noen få drog enda lenger og overnattet under en stenheller. Der inne blant de stygge jotunfjell forsvant sporene til nasjonale ikoner som Jo Gjende og Peer Gynt. De førte over avgrunnens blanke stup og endte ut i frisk nordavind og ingenting. Den gang visste alle at troll blir til stein ved soloppgang.

Vi lever i en ny tid. Epos erstattes av e-post. Web-kameraer følger med og gir online informasjon om det meste, og digitale dingser geleider oss på vår ferd i fjellet. Svaret på et av filosofiens dypeste spørsmål er nå GPS: «Hvor kommer jeg fra, hvor befinner jeg meg og hvor går jeg hen?» Utstyrsråtheten er i ferd med å ta overhånd. «Nødvendig» skallbekledning i gore-tex koster mer enn smoking og blådress til sammen, og riktige solbriller er priset som en pakketur til Syden.

Fjellet er blitt et treffsted, og kontaktannonser har fått bred spalteplass også i *Fjell og Vidde*. Det siste i lekkert fjellutstyr, og isenkram for tindebestigning røft dandert utenpå sekken er sikre sjekketriks. Samler du «2000-metre», tilbys matchende pins. Møtet akkompagneres gjerne av rødvin og gourmetmat. Jeg har opplevd at blazeren trekkes på til middag når turleder Preben Winche Lancke, med stilig silketørkle i halsen, ønsker velkommen til bords og til en bedre treretters. Populære Fondsbu har nok intet med snøfonn å gjøre, men er eid av investerings-selskapet Fondsfinans og kunne like gjerne hete Aksjesæter. DNT kan allikevel få tilgivelse, men la oss for fremtiden unngå Blårussbua og Komandittstølen.

I hvilken retning går utviklingen? Nye digitale kart lastes ned fra nettet og projiseres via videokanon når dagens strabaser og morgendagens rute skal diskuteres i plenum foran gasspeisen. Andre foretrekker heller pseudososialt samvær i TV-kroken sammen med «Big Brother». Stor forventning knyttes til Lonely Planets siste digitale og interaktive utgivelse: «Jotunheimen – The Home of Trolls». Våre kjære gamle folkeeventyr, samlet av Asbjørnsen og Moe, er blitt modne for revidering, mens en ny samling av postmoderne eventyr fenger, utgitt av Ambjørnsen og Loe. Prinsessen i Berget det Blå er blitt til «Lena på Falketind», og når fremti-

dens Askeladden kappeter med trollet, går det i kebab.

Mitt ønske for FN-året 2002 er at DNT leder an, med det enkle og tradisjonsrike som ledestjerne. Turistforeningen burde i større grad fremstå som fjellets bohemer, de sanne «68-ere», ikke som nikkersadelen fra 1868. Jeg tror nordmenn fortsatt vil søke til fjells – risikere snø og drittvær så fort krokusen spirer og ute-pilsen serveres i Oslo. Virkelig feiring av 17. mai vil heldigvis for mange bety Josten på langs, eller Hurrungane på tvers. DNTs falmede blå årbøker vil fortsatt fenge og gi tanken flukt før søvnen fanger en etter en lang dag i fjellet.

Vi har mange nok store turisthytter i randsonen av heimen. Flere private står dessuten tomme det meste av sesongen dersom behovet skulle øke. La oss nå satse på mindre hytter, laftet i tømmer og med torvtak – gå sammen med kommunene og bidra økonomisk til å sette i stand de små falleferdige stølene i Fleskedalen, Guridalen og Gjertvassbøen. Kanskje kan man gjenreise et lite sel på de gamle steinmurene i Storutladalen og organisere dugnadsgjenger for restaurering av de mange steinbodene i Jotunheimen. Mange vil benytte disse. Flere og flere lever nå sine rastløse byliv i grådige yrker. Tidsbesparende digitale hjelpere ser ut til å lede oss fra vondt til verre. Fjellet er som et lommeur – med større avstand mellom timene. Prøv en lang høstnatt alene i steinboden ved Tolorma, så forstår du hva jeg mener. Fjellet gir hvile for tanken, renser kroppen og gir mening i livet. P.W. Zapffes ord ligger meg på hjertet:

«Men hensigten, spør folket, meningen, maalet?

Der er ingen hensigt, det er intet maal. Tindesporten er meningsløs som selve livet, – derfor kan dens trolddom aldrig dø.

En dag – naar det som hadde maal og hensigt og mening ligger som høstens halm, da staar der støtter i din erindring og lyser med uslukkelig glans.

Ved dem skal du vite, naar du står ved den siste varde, at du har drukket en jorddag ind»

(Peter Wessel Zapffe: *Hvad er Tindesport?*, I *Norsk Fjellsport* 1933)

La Jotunheimen fortsette å være et sted for individualister der naturen er hovedperson – ikke hyttebyggeren. Et sted der man kan treffe andre og møte seg selv.

Foto: Per Roger Lauritzen

De kunne kunsten å bygge solid og beskjedent i gamle dager. Her Flatkvelvbu i Gausdal Vestfjell.